

| תוכן העניינים |

■ מבוא

”הוי עז כנמר”

11

■ פרק א

הפטיכואנליזה של הזהות־היהודית

21

פיצול הזהות היהודית או שכפולה? / יהודים אנו! - במה? / 'הסגולה היהודית' במקרא ובמדרש / עיקרון 'שתי הנפשות' באישיותו של יהודי / הנשמה האלוקית 'זהות עוברית' / האולטרא־סאונד לזיהויה / הפטריטיזם הלאומי בזכות הכוח או בכוח הזכות? / "עם סגולה" - גזענות?... / בין "חלק א־לוה ממעל" שביהודי ל"בצלם א־להים עשה את האדם"

■ פרק ב

השתקפות ה'אנכי' בתוככי ה'אני'

85

המתח בין ה'אני' האנושי לאינטרס האלוקי של 'אנכי' / החתירה לפיצוח 'גרעין האני' / חשיפת הקוד של 'המשולש התכליתי' בחוקי היקום / מנין 'אינטרס קיומי' ביצורים נעדרי אישיות? / הגדרת המושג 'חיים': מילוי תפקידי כבריאה! / מי תכנת את ה'תכליתיות' שבדומם ובצומח?... / הערת ביניים - לזקוקים להוכחת מציאות כוח עליון מחולל היקום ומנהיגו, ול'מאמינים' בדת האבולוציה...

■ פרק ג

האמונה והרצינונליזם

113

אשליית הקדמה האתאיסטית על הפרימיטיביות האמונית / שילוב האמונה והרצינונליזם - חובה דתית / שלילת האקראיות: אי אפשר לכירה ללא מנהיג! / 'הרכבת-החלמאית' של חוליות האבולוציה / עימות הפילוסופיה והמיסטיקה היהודית / 'הביצה והתרנגולת' - פתרון בתרגולת... / התפיסה המאובנת של מדעני המאובנים ו... אמינותם [חשיפה] / שלוש גישות במחשבת ישראל לגישור בין האמונה בבריאה אלוקית ובין תורת ההתפתחות וממצאיה / מענה מובנה בנושא תורה ומדע שכתב הרבי מליובאוויטש לסטודנטים מתלבטים / האם תפיסת האלוקים היהודית כמוה כמנותאיזם הכלל אנושי? / המשמעות העמוקה של הביטוי: "אין עוד" / ההבדל בין יצירת 'יש מיש' לבריאת 'יש מאין' / עיקרון ההוויה המתמדת של היקום

■ פרק ד

התכליתיות הביולוגית וחריגות-אנוש

173

המשך ציר 'המשולש התכליתי', בעולם החי והאנושות / פשר תופעות העונג והצער כלווייני האינסטינקט / פשר חריגות יצרי ההרס שבאנושות / מהי משמעות ה'אני' בהיררכיה של תכונות הנפש? / החריגות של האגו כשורש אסונות האנושות / נסיונות ריפוי האגו האנושי, כישלון מתמשך / מהו האינטרס האלוקי בקיומו של ה'אני' המרדני? / חוברת 'הוראת השימוש' של יצרן הקוסמוס

■ פרק ה

נקודת תכלית הבריאה והחיים

197

לאן מובילות תרי"ג המצוות? / היחס הנכון בין ה'אנכי' וה'אני' באסכולות השונות במחשבת ישראל / המשל - כראי השיטה / ניתוח אנליטי של משל ה'דיבור' במקרא / אותיות 'ספר הקוסמוס' וקשיי הקריאה / נוסחת התכלית הגלובלית: "נתאוהה הקב"ה להיות לו דירה בעולמות התחתונים" / הבעייתיות התיאולוגית בייחוס 'רצון' לבורא / ערכיותו המוחלטת של רצון נטול סיבה / האתגר הפרדוקסלי שב'תאוהה האלוקית' ושותפות כל מרכיבי היקום במימושה / תפקידו המרכזי של האגו וחריגותיו ביישומו / ההומניזם המוסרי אינו מספק את המשמעות! / סוד העונג שבהרס / "הטוב, הרע והמכוער" / התענוג החרקי / מבצע לכידת אייכמן - כמשל... / החדרת ה'אנכי' ב'אני' - יוצרת 'הלום'!...

■ פרק 1

271

מתן-תורה והחלליה

המצוות - ריטואלים עממיים או אנרגיות אלוקיות אקטיביות? / סוד משבר הערכים בעידן המודרני / המאפיין החריג בסיפור מעמד הר סיני לעומת סיפורי שאר כל הדתות / ואולי לא היו הדברים מעולם?... / אמינות המוטיב ההיסטורי מול המוטיב המיתולוגי-אישי / פסיכולוגיית ההמונים כ'כלב השמירה' של ההיסטוריון / פלא היעדרות המוטיב של "אתם ראיתם" בכל סיפורי שאר הדתות / הפרכת נסיון הפרשנות הטבעית-מדעית לנסי התנ"ך / שלילת אפשרות של מיצג-כישופי כ'התגלות מזויפת' / משל החלליה שאיבדה את הקשר עם כן השיגור

■ פרק 2

309

מהיכן צצה ה'תורה שבעל-פה'?

'המבנה המולקולרי' של פרטי המצוות מוגדר בתורה שבעל פה / דווקא היא ו'לא התנ"ך] מהווה את הביטוי האמפירי של הדת היהודית / לשם מה ניתנו לנו 'שתי תורות'? / אימותים מקראיים ולוגיים לאותנטיות התורה שבעל פה משמים / דוגמאות להפרכת הגישה הצדוקית-קראית / חמשת הרבדים השונים בתחום התורה שבעל פה / "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש - נאמר למשה מסיני" - הכיצד? / משמעות הפלא של "קול גדול ולא יסף" שנשמע בסיני - היבטים שונים / סמכותם הבלעדית של חכמי הסנהדרין - כי "לא בשמים היא" / "המצפן האובייקטיבי" לניווט שיחלצנו ממבוך הדעות של הרבנים השונים

■ פרק 3

347

"הכל צפוי - והרשות נתונה"

הבחנה פילוסופית בין "הכל בידי שמים - חוץ מיראת שמים" ובין "הכל צפוי" כולל גם "יראת שמים" / ההקבלה בין אי הוודאות בתחום המיקרו ובין החוקיות הדטרמיניסטית בתחום המאקרו בעולם הפיסיקה / הפרדוקס שמעלה הרמב"ם: "הכל צפוי" [דטרמיניזם] מול "הרשות נתונה" [אינדיבידואליזם] ותשובתו המתחמקת... / מתקפתו של הרמב"ם ופותרו החלקי / חשיפת הלוגיקה הטמונה בתשובת הרמב"ם / חוסר הכנות באימוץ גישת "הכל צפוי" - הסברו התלמודי של הגאון מווילנא ומשלו האגדי של המגיד מדובנא

| מבוא |

”הוי עז כנמר”

היהדות, כתורת נצח, נצרפה ונתחסמה במשך הדורות בכבשני הדיאלוגים הפילוסופיים והמדעיים שנכפו עליה בתקופות השונות, דור דור ואתגרו.

ברם, דא עקא, ככל שאוקיינוס הדעת והחכמה היהודית מתגבר בנביעתו, עם התקדמות הדורות, כך גוברות הבערות, הבורות והיובש הרוחני בעם היהודי בזמננו, כמאמר העולם: ”בסביבות הים – יובש”...

סיבת הדבר היא, ככל הנראה, אי התאמת כלי-ההסברה של התודעה היהודית למצבו של דורנו, לאופיו התרבותי-עכשווי ולנחשולי התרבות הנוכריים שעמם הוא אמור להתמודד.

בחלוקה גסה ניתן לדרג את ההתמודדות התרבותית של היהודי הנצחי במשך כל הדורות הקודמים לשלוש תקופות:

א. התקופה העתיקה, בה התפיסה העצמית הייתה יהודית-שורשית, והמאבק המחשבתי התרכז בזיקוק ההלכה ובביעור פרשנות סוטה של כתות שניסו לסלף את התנ”ך במשמעויות נוצריות או קראיות.

ב. תקופת ימי הביניים, בה הורחב מעגל ההתמודדות הרעיונית מול תרבות הפילוסופיה היוונית או המוסלמית, ובה תמצתו הוגי היהדות את עיקרי

האמונה היהודית, בסגנון תקופתם, בכלי הביטוי של החקירה הפילוסופית, ובכך עיטרו את האמונה העל שכלית בקישוטי ההגיון האנליטי.

ג. תקופתנו המודרנית, החל מהמאה ה-19, שייחודה בהתפתחותם העצומה של מדעי הטבע והטכנולוגיה. בתקופה זו התעמעמה תפיסת הייחוד היהודי עקב האמנציפציה והמגמה להתמזגות קוסמופוליטית, וגם מבצרי ההגיון הפילוסופי המיושן התגמדו אל מול המעוף החדשני שבתיאוריות המדעיות. שינויים אלה הביאו בעקבותיהם אתגרי התמודדות חדשים.

תגובת היצירה המחשבתית-היהודית בתקופה זו הייתה מתגוננת בעיקרה. תחילתה בתפיסת 'תורה עם דרך ארץ' מאסכולת רש"ר הירש, שניסתה לגשר על הפער בין אמונה למדע, או בסגנון 'תנועת המוסר' שניסתה ליצור בדלנות מחשבתית של היהודי מול תרבות העולם, בהציגה זה מול זה את האושר המדומה של חיי העולם הזה (ושחיתותם המוסרית) מול הייעוד של שכר ועונש בחיי עולם הבא (בנוסף על העידון המוסרי של חיי העולם הזה). תגובה מעין זו נמשכת בגישתם של הוגי 'תנועת-התשובה' בת ימינו, המנסחים תפיסה זו בכלים חדשניים יותר, כשהמסר העיקרי שלהם הוא שעיקרי האמונה אינם עומדים בסתירה לגישה המדעית, אלא אדרבה, הם מוסיפים אימות הגיוני לאותנטיות של התורה כחוקה אלוקית שמימית בת-אלמוות. ומסקנתם: תורת ישראל היא אמת הגיונית מחייבת!

וכאן באה השאלה הנוקבת: כיצד זה לא הפך מאגר מחשבתי נשגב זה, פרי הצטברות חכמת ישראל לדורותיה, לאבן שואבת עבור הדור הצעיר של יהודי המאה ה-21 למרות החלופה שמציבה הלאומיות החילונית לזהותו היהודית השורשית? האמנם אין בכוח כל "מורי הנבוכים" בספריית המחשבה היהודית להורות דרך לנבוכי המאה ה-21?

ככל הנראה, שתי תשובות לדבר:

ראשית, כל ספרות המחשבה הפילוסופית-יהודית של ימי הביניים מהווה מגילה חתומה וסתומה בפני הקורא המודרני, עקב קשיי סגנון, תחביר ומערכת מושגים שמשמעותם סתומה בהשוואה למונחי השפה בני זמננו. והנבוכים, למרות צמאונם, מתעצלים לעסוק בפיצוח מכביד זה ומעדיפים מזון תרבותי זול וקליל בסגנון מודרני, אף כי ממקורות זרים.

שנית, וזו הסיבה העיקרית, רוב הספרים העוסקים במחשבת ישראל, גם אלו המוגשים בשפה מודרנית והרואים אור בימינו, לוקים בחלקיות, מתרכזים בפן אחד של היהדות, ומותירים את המתעניין עומד מול תמונה שאינה עונה על מכלול שאלות ההווה, התכלית וההרמוניה של כל חלקי היקום, כל מצבי החיים וכל מכמני הנפש ולבטיה.

הריק המחשבתי שנוצר אצל הקורא מן החלקיות החסרה מייאש אותו, לא פעם, ממצאת אמת כוללנית מקיפה ומוחלטת, או מנקז את רצונו במילוי הוואקום מתוך אפיקי מחשבה של תרבויות זרות מן המערב ומן המזרח הרחוק, כי את הצפון כבר איבד...

ברם, מעבר לבעיה הטכנית של קשיי סגנון ולבעיה המתודית של העדר השקפת עולם פנורמית, קיימת כנראה גם בעיה עמוקה יותר, הקשורה לאופי התרבותי של דורנו, שפיתח קליפות-נפש כה עבות וקשות עד שכלי הנשק הפילוסופי-ההגיוני ותחמושתו הקונבנציונאלית כבר אין בהם די כדי לפצחן.

בעבר, כאשר האדם התחנך על תרבות אידיאליסטית שהתפארה במותר השכלי של האדם על הבהמה, כאשר הפילוסופיה הוערצה כסמכות עליונה, והכרעות בין-תרבותיות נפלו במישור ההגיון – הפכה תרבות שהצליחה להוכיח את אמיתותה ההגיונית למוקד משיכה רוחני של האינטלקטואלים.

לא כך במאה ה-20, בה קיבלה התרבות אופי הדוניסטי [הנאתי-אאוטני]. עתה אין האדם רואה לנגד עיניו אלא את סיפוק-צרכיו ואת מילוי רצונותיו האגואיסטיים, ומלבד המגבלות של חוקה אזרחית, המסדרת את החיים החברתיים, אין הוא מתייחס בעולמו הפנימי, הערכי והמוסרי לשום סמכות הנובעת מחוץ לאישיותו. המצפן המוסרי-ערכי של בן זמננו פועל על פי תנודת מחט האינטואיציה של 'בא לי' או 'לא בא לי'. אין הוא חייב לעצמו שום נימוק הגיוני, מוסרי או תכליתי על בחירתו באורח חיים זה או אחר. אידיאל חייו הוא ההנאה, הנאה לשם הנאה, אף אם היא מורידה אותו לדרגת בהמיות. כל אידיאל אחר הבא להגביל את חופש ההנאה נדחה על סף ההכרה, גם אם תהא בו ערכיות הגיונית או מוסרית של ייעוד. מה לו אם הדבר הגיוני או אמיתי, אם הוא עומד בסתירה לנהנתנות, הגורסת שמטרת הקיום היא השגת אמצעי קיום, וחוזר חלילה...

בעיה זו של הפער בין השכל המופשט לרגש המוחשי אמנם אינה יצירת זמננו בלבד. הניגוד בין אישיותו של הפילוסוף לבין התזה הפילוסופית שלו הדוברת גבוהה-גבוהה ידוע מאז ומקדם.

יכול אדם להיות מרצה בכיר למחשבת ישראל באוניברסיטה, ללמד את עיקרי האמונה היהודית וערכיה, מבלי שהדבר יחייב אותו לאורח חיים אורתודוקסי, כשם שפרופסור לחקר האטום אינו חייב להיות אלקטרון...

ברם, למרות ששנותיה כשנות-אנוש, הרי בדורנו חסר הבושה-הפנימית, הפכה בעיה זו לנורמה, כך שמאגר הספרות היהודית העוסק ברובו באימות לוגי של אמיתות היהדות (הנעשה באובייקטיביות קרירה), אינו תופס את ציפור הנפש.

כי העוסק במשנת 'תנועת המוסר' יכול אולי להתרגש מן הצפוי לו ב'חיים שלאחר המוות' במערכת השכר והעונש על סטייתו מן האמת האלוקית הצרופה. אך חייבת להיות בו מראש מוכנות נפשית להיות 'עבד השם'. במידה ואינו נכון לכך, הרי שהקונפליקט הפנימי בין רצונותיו של ה'אני' הבהמי-יצרי לבין ערכיו של האלוקים המפתה והמאיים, הקורא לאדם לדכא את יצריו מתוך יראה עילאית, עלול להסתיים בפיצול אישיותו של האדם בין הנהגה חיצונית מאולצת לבין רבדי נפש בלתי מזדהים. במקרה הגרוע יותר עלול הקונפליקט להגיע לכדי התרסה של "אכול ושתו - כי מחר נמות"¹, גישה המעדיפה את חוויית ההנאה העכשווית מן החיים על ה'חיים שלאחר המוות'.

ואילו המתמסר לפילוסופיית ה'חקירה' של ימי הביניים או למשנת האסכולה המודרנית של 'מדעי היהדות', גם הוא מוצא את עצמו בלתי מעורב נפשית בנושא, והריהו כ'עיתונאי' המשתמש בעדשות-ההגיון כדי 'לצלם' את ההוכחות למציאות הבורא. הוא תופס אמנם את האובייקט, אך האובייקט אינו תופס אותו. כשם שהעוסקים בלימוד במכוני הקבלה, הצצים כפטריות אחד הגשם, עלולים להגיע לדרגת "יודע דעת עליון", תואר המיוחס לבלעם, שהתמצא היטב ב'גיאוגרפיית הספירות', והדבר לא הפריע לו להישאר מנותק באישיותו מן התכנים הרוחניים, ולהתנהג כבלעם.

1. ישעיהו כב, יג.

| פרק א |

הפסיכואנליזה של הזהות היהודית

חלום או סכיזופרניה?

מציאותו התרבותית של עם ישראל בדורות האחרונים זעזעה קשות את יציבותה ההיסטורית של זהותו היהודית. הבעיה הפרלמנטרית של "מיהו יהודי", שכבר נשכחה מזמן, אינה אלא בבואה קלושה של הלבטים הפנימיים בשאלת "מהו יהודי".

האין לבטים אלה עצמם מסמלים את ייחודו הסגולי של העם היהודי? העם היחידי בעולם, אשר לאחר אלפי שנות קיומו המופלא זקוק עדיין למאות סימפוזיונים וסמינרים שילמדוהו "זהות יהודית" מהי, אשר לאחר תחייתו הלאומית המחודשת בת למעלה מיוכל שנים הוא מתעורר לפתע מחלמו, מביט סביבו בתחינה ושואל: "מי אני בעצם"?

הנוער האנגלי או הצרפתי לא יעלה על דעתו להעמיד לדיון את השאלה "מיהו אנגלי" או "מיהו צרפתי", שהרי בכל עמי תבל ההגדרה הלאומית ברורה ומבוססת על מספר מרכיבים בסיסיים: מולדת, שפה, תרבות, היסטוריה, משותפת, מטרות לאומיות משותפות בתחום המדיני, הצבאי והכלכלי,

המהוות את הפטריטיזם הלאומי. מאחר שמרכיבי הלאומיות בכל העמים הינם ארציים, מוגדרים וממשיים, אין כל בעיה לאבחן את שייכותו הלאומית של מאן דהו לאומה האנגלית או הצרפתית, או לקבוע כי בהעדר אותם מרכיבים בסיסיים אין הוא נחשב לבן האומה האנגלית או הצרפתית. רק העם היהודי עדיין מתלבט בזהותו.

מדוע? האמנם חוסר הכרה עצמית זה אינו אלא חלום בו שקענו באלפיים שנות גלותנו, עד שנותקנו מן המציאות האנושית ושכחנו לאומיות נורמלית מהי?

אכן, הוגיה הראשונים של הציונות חשבו שזו הבעיה. על כן החליטו להעיר ולהקיץ את עם ישראל מתרדמתו-הגלותית בשתי סטירות לחי מצלצלות, האנטישמיות מחד והלאומיות מאידך, והחלו לאלפנו בינה: "עולם ישן עדי היסוד נחרימה!" הקץ לחלומותיך הדמיוניים והיומריניים בהם ראית את עצמך כעם סגולה בעל ייעודים אלוקיים-שמימיים. התעורר וראה את המציאות הבינלאומית. או אז תבין שלא 'מפני חטאינו גלינו מארצנו', לא הציפייה למשיח תושיענו, כפי שחלמת בעולמך הלא נורמלי. עורה וראה! נורמליזציה דרושה לנו!

זהות סכיזופרנית

אך הבעיה הייתה שגם ההתעוררות הלאומית, שהייתה אמורה לשחררנו מן הלבטים הלא נורמליים שהיו נחלת עם סגולה, לא הועילה לפתור את מצוקת הזהות של הדור הצעיר, דבר שעורר את החשש כי הלאום הישראלי לקה בסכיזופרניה חמורה, הדורשת טיפול יסודי, באשר פיצול הזהות מופיע גם במצבה העירני של האומה, גם בקרב דור הקוממיות:

מחד משתדל הנוער הישראלי 'להיות עם חופשי בארצנו', חופשי משורשיו המסורתיים, חופשי מ'דתיות-חשוכה', בעל תודעה ישראלית לאומית חילונית במודגש;

ומאידך, מאחורי המעטה-הקוצני של הצבר החילוני שחונך על ברכי אתאיזם סוציאליסטי, מקשקשת כהד עמום במעמקי אישיותו התחושה

'יהודי אני'. זוהי תהודת הזהות הבוקעת מן התת־מודע שלו, ואת התהודה הזו אי אפשר להשתיק.

מחד, הוא חוגג בחדר האוכל הקיבוצי את חג החנוכה, המסמל את נצחון המכבים הפנאטים על המתיוונים הישראליים, שואפי הספורט והתרבות ההלניסטית, ומדליק בגאווה יהודית את החנוכיה, סמל נצחון תורת ישראל, על זובחי החזיר;

ומאידך, אינו מתנזר מאכילת סטייק לבן, שוטם את הדתיים דורשי חוק השבת, מתגודד עד זוב דם באיצטדיוני הכדורגל, תוך הערצת הספורט היווני שמקורו בספארטה הקדומה, בעוד הוא קורא לקבוצת הספורט "מכבי", ומי שלא ראה שמחת בית־הבועטה - לא ראה שמחה מימיו...

מחד הוא מתריע באוזני יהדות התפוצות על סכנת ההתבוללות, ומאידך הוא מייצג בעצמו התבוללות קולקטיבית כחול־לבן ונאבק למען הכרה ב"גירר פרורמי", שהוא מתן אור ירוק ולגיטימציה מטעם מדינת היהודים לנישואי תערובת המאיימים על הקהילה היהודית בגולה בסכנת חידלון.

ריפוייה של סכיזופרניה זו דורש ניתוח מעמיק, ועד שלא תובא לתודעתו של הפציינט זהותו האמיתית והבלעדית לא יוכל להשתחרר מהפיצול, הנובע מניסיונו האומלל לאמץ לעצמו זהות לא לו, מתוך רצון לברוח מזהותו העצמית המפחידה אותו. ברם, מזהותו האמיתית אין לו סיכוי להימלט, ואילו על זהותו המלאכותית הוא אינו מוכן לוותר.

רק עצה אחת ניתן לעוץ לפסיכואנליטיקאי, והיא: לשכנע את הפציינט שזהותו העצמית איננה דיבוק ואינה כה מפחידה. אדרבה, היא היא ה'אני' שלו, ובה ימצא את אושרו ושלמותו, ואך לשווא ינסה לרכוש זהות לא לו. רק אם ישוכנע בכך יש סיכוי לריפוי, לשקט נפשי ולאוושר...

הפסיכואנליזה הלאומית

שורש התסמונת הסכיזופרנית בעמנו נעוץ בטראומה שאותותיה ניכרים החל מן המאה ה־19, עת פרצה האמנציפציה את חומת הבידוד של ההגדרה הדתית. אפליית הקהילה היהודית ייחדה ושימרה אותה במשך אלפי שנים בהגדרה

האמפירית של קהל מקיימי ההלכה, שמודעותו העצמית הכילה מרכיב בלעדי וברור של "זהות יהודית": עם סגולה בעל ייחוד ייעודי המיושם באורח חיים אלוֹקִי־תנ"כִי־הלכתי.

משנפרצה חומת הבידוד של "עם לברד ישכון" נחשפה היהדות להשפעתה התרבותית של הסביבה הגויית, שהפיצה את בשורת ההשכלה, המדע והקידמה הטכנולוגית. המרידה בכנסייה, שסימלה את ההתאבנות ואת בלימת הקידמה, הפכה אופנתית, אך למרבית הפלא, המיעוט היחידי שלא התאקלם בתרבות האירופית, עם כל רעיונות החופש, השוויון והקידמה שהילכו בה, היה המיעוט היהודי. האינטלגנציה הגויית הנאורה ביותר, שדגלה בהתנערות מדעות קדומות וב"ביקורת התבונה הטהורה", לא הצליחה להשתחרר בעצמה מאופייה האנטישמי, והדרך היחידה שהייתה פתוחה בפני הנוער היהודי שרצה לבוא בשערי התרבות והמדע הייתה 'התבוללות', בתקווה שזניחת זהותו היהודית, אותה חטוורת טורדנית, תפתח בפניו את שערי השוויון, החופש והקידמה. תקווה שנתבדתה.

אגב, גם חוזה מדינת היהודים היה מן הדוגלים ב'המרת דת קולקטיבית', שתעניק מקום של כבוד ליהודים כיחידה לאומית נפרדת, בחסותה של דת מדינתם. לא מקרה הוא שבנו האנס המיר את דתו שלוש פעמים לקתוליות, פרוטסטנטיות ואנגליקניות, עד שהתאכזב מן העולם הגויי שסירב לקולטו, והתאבד [פרטים אלה אינם מופיעים, כמובן, בחומר הלימודים על "חוזה-המדינה"¹].

רק במשפט דרייפוס התפקח הרצל, שהיה בעצמו בן למשפחה מתבוללת, והבין שיהדות הינה מהות בלתי ניתנת לטשטוש והמרה, רעיון שכבר קדם להביעו פינסקר² (שגודל וחונך על ברכי ההשכלה, ולא נחשד ב'נטיות-חרדיות'): היהודים הם, לאמיתו של דבר, יסוד נבדל במינו בקרב העמים שביניהם הם חיים, יסוד שאינו מוכשר להיבלע בעצמותה של שום אומה, ומתוך כך אין שום אומה יכולה לשאתו בקרבה במנוחה...

1. בספרו "אוטואמנציפציון", בעמוד הראשון.

2. ראה אנציקלופדיה עברית כרך טו עמ' 359.

היהודי המסורתי הכיר כבר מאז את הדימוי שחז"ל מצאו באומה היהודית, בהמשילם אותה לשמן, הצף על גבי שאר משקין, והמהווה יסוד בלתי נבלל. רעיון זה הפתיע רק יהדות מתבוללת שהתאכזבה, ברם, בהפקת הלקחים וההשלכות מעובדת יסוד זו נבדלו מסקנות חז"ל ממסקנותיו של פינסקר כרחוק מזרח ממערב, וכדלקמן.

וכאן המקום להדגיש: ה'תסמונת הסכיזופרנית' בתפיסת הזהות היהודית נוסדה בתחילה כבעיה, כמשהו מבעית ומתסכל, המונע התמזגות ברקמה התרבותית הבינלאומית, ומכאן, הניסיון לאמץ זהות שאולה, בדויה. רק אי הצלחתו של רעיון ההתבוללות (עקב המחסום הפסיכולוגי, מאחר שיהודי אינו רוצה ואינו יכול להינתק מיהדותו) הכשיר את הקרקע לצמיחת רעיון ה'לאומיות'.

ההגדרה הלאומית

גישה לאומית זו הכירה בעובדת הייחוד הבלתי ניתן לטשטוש של זהות יהודית, אך מאחר ולא הכירה בפוטנציאל האלוקי הטמון בסגולתיות העם היהודי, בהיותו מנוגד לאופנת החשיבה המדעית ולשיוויון החברתי גם יחד – על כן גם לא הכירה במחויבותו של יהודי לקיים אורח חיים מעשי המבוסס על אמונות־נושנות. אלה, כך חשבו, רק מנציחות את חריגותו של העם היהודי, ומפרות את האנטישמיות רוויית השנאה למתיימרים לאחוז בתואר "עם סגולה"...

שוב חוזרת התופעה על עצמה. הפציינט הלאומי, הסובל מדימוי עצמי שלילי, חש את זהותו כ'חטוורת' שלעולם לא יוכל להיפטר ממנה, אך היא מהווה עבורו בעיה, ובמקום לנתח את משמעות העובדה של היותו עם סגולה בעל ייחוד לא נורמלי, ולהסיק את המסקנות ליישום משמעות זו בחיי הלאום, מחליט הפציינט לשנות את דימויו העצמי, בניסיון לאמץ לעצמו 'תרמית נורמלית'.

כך התהוותה התודעה הלאומית־ציונית, ששאיפתה המרכזית הייתה להשתית את הזהות היהודית על בסיס־חליפי על ידי הקניית מרכיבים לאומיים מחודשים לאומה העתיקה. לא עוד עם הספר, שהמרכיב הלאומי הבלעדי שלו הוא הקשר הסגולי־שמימי עם אלוקי העולם; כי אם עם הארץ, המושתת על אלמנטים ארציים: מולדת, שפה, תרבות, מדינה, צבא ודגל עבריים...

זהות חליפית זו קסמה מאוד לפציינט הלאומי, עקב הצלחת אימוץ זהותו המלאכותית, הציונות הלאומית השתקפה לו כ'תרמית חיובית'. גם נורמליזציה, גם גאווה לאומית, גם זהות, גם מולדת ופטריוטיזם. אשרינו, נורמלים אנו!

כשם שה"מבול"³, בא כתגובה אלוקית על איבוד צלם אנוש, על תרבות של "ותמלא הארץ חמס", בכדי לשפר את דרכם המוסרית של בני האדם - הרי שהשואה הייתה אמורה לזעזע את אמות הסיפים של יהדות-העולם, וללמדה לקח בדרך הקשה: יהודי הוא יהודי ויהי מה, וככל שיתנרמל יוכר תמיד כמהות ייחודית, גם על ידי הרוצחים, גם על ידי השותקים. אושוויץ לא הבחינה בין דתי, חילוני ומתבולל. אך שרידי המבול, ב'דור הפלגה', הסתפקו בדאגה להישרדות קיומית בלבד, שהחלה ב"ויהי בנסעם מקדם" - שהסיעו עצמם מ'קדמונו של עולם' וניתקו את עצמם מן המורשת הקדומה, ומסעם הסתיים ב"כי שם בלל"; כך גם ההתבוללות הקולקטיבית של עם אלוקי, שאיבד את זהותו המקורית, גרמה שיגיע לבלבול-סכיזופרני מחמיר, המגביר את מחול השדים הרעיוני המתרוצץ בתודעת הלאום: נו? מי אנו סוף-סוף? יהודים אנו? במה?...

הניסיון האומלל של "הפציינט הלאומי" לאמץ זהות חדשה בעלת דימוי חיובי של ישראל-ציוני מגביר את לבטי הפיצול, בהתנגשו עם מעמקי ההוויה היהודית הבוקעים מתת המודע הקולקטיבי. לא לבלוע, עקב חשש מחזרה בתשובה, ולא לפלוט, מחוסר תשובה.

יש להבהיר כי בכל האמור עד כאן אין משום הבעת דעה בויכוח אודות הכורח הקיומי שבהקמת מדינת ישראל. בויכוח זה נתפלגו הדעות באסכולות החרדיות בין הגורסים שבעידן שאחר השואה הייתה הקמת המדינה צורך-חיוני, בשמשה מקלט לשארית-הפליטה, ומי יודע מה היה עולה בגורלה של פליטה זו לולא המדינה, לבין הגורסים שיצא שכרה של הצלת הקיום בהפסדן של הזהות והסגולה. לא בשאלה זו אנו עוסקים.

3. ראה: רעיונות לפרשת השבוע [בעברית], הוצאת קה"ת, חלק ג פרשת נח.

הבעיה הנדונה בדברינו מתייחסת לניסיון להעניק לאידיאל הלאומי ערכיות מעבר לכורח קיומי, ערכיות המנסה להוות תחליף לבסיס האלוקי הקדמון של האומה, המנסה ליצור זהות יהודית סינטטית, יהודי ללא יהדות. כאן טמון שורש הבעיה.

יהודים אנו - במה?!

מפגשי־שיחה במסגרת סימפוזיונים עם נוער ישראלי, בוגרי תיכון, חניכי תנועות נוער וסטודנטים מכל השכבות, הופכים תמיד לדינמיקה קבוצתית המבליטה את חומרת משבר הזהות, שכל משאבי החינוך והתרבות הלאומיים־חילוניים לא הצליחו לרפא. אין לנוער תשובה אמיתית וכנה לשאלה "במה מתבטאת יהדותך"?!:

'אני דור שלישי בארץ, ישראלי, דובר עברית, משרת בצה"ל וציוני גאה, בעל תרבות עברית', יכריז הצבר בעל החולצה הכחולה. 'זו יהדותי'!...

'כל הסממנים הלאומיים שלך' תגיב נערה בוגרת תיכון תל אביבי, 'יכולים לחול באותה מידה על ידידינו הדרוזים, שגם הם פטריויטים, ציוניים ולפעמים מכירים את שירי ביאליק יותר מהצברים. האמנם גם הם יהודים?'.

'הגדרה צברית זו' יתערב בויכוח סטודנט להיסטוריה יהודית, המשמש מדריך נוער, 'היא מאוד מסוכנת, מפני שיש בה ניתוק אנכי ואפקי מכלל האומה היהודית. אופקית יש כאן ניתוק לרוחב בין העם הישראלי, על פי הגדרותיך, לבין העם היהודי שבתפוצות, חסר הסממנים הפטריויטיים־לאומיים של הצבר, האמנם שני עמים אנו?'.

'אנכית יש כאן ניתוק מן האנך ההיסטורי של הזהות־היהודית, שהרי עם ככל העמים' שתשתיתו אלמנטים לאומיים ארציים נורמליים, 'עם הארץ', איננו מהווה המשך רציף של מורשת עם סגולה, המושתתת על הברית עם אלוקים ותורת־משה - "עם הספר". זוהי ישות לאומית חדשה, המייצגת נתק אנכי מן השלשלת ההיסטורית של מסירות נפש על האמונה, ערכיה ומצוותיה, האמנם התכוונת להכריז שיהדותך מתבטאת בניתוק מהיהדות?!', יטען בלהט הסטודנט, המדריך.